

KUUROJEN LIITTO

Suomen Kuurosokeat ry
Föreningen Finlands Dövblinda rf

Suomen kuurojen historiaseura ry -
Finlands dövhistoriska sällskap rf

Järjestöjen "tiekartta" totuus- ja sovintoprosessille

Julkaistu 12.10.2022

TAUSTAA

Järjestöjen totuus- ja sovintotyöryhmä on tuonut esille, että totuus- ja sovintoprosessia varten tarvitaan asiakirja, johon on koottu totuus- ja sovintoprosessia koskevia tavoitteita, odotuksia ja myös kynnyskysymyksiä. Kutsumme asiakirjaa tästä eteenpäin käsitteellä "tiekartta" (englanniksi käytetään käsitettä road map), koska sen avulla voimme hahmotella suuntaviivoja prosessille. Tiekarttakäsitettä on käytetty vuonna 2003 julkaistusta rauhansuunnitelmasta Israelin ja Palestiinan välisen konfliktin ratkaisemiseksi. Sovellamme tätä käsitettä omassa prosessissamme, jonka osapuolina ovat Suomen valtio sekä viittomakielinen yhteisö. Perimmäisenä ajatuksena on, että tiekartan avulla löydämme tien kohti sovintoa ja viittomakielinen yhteisö tunnustetaan ja hyväksytään aidosti osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

Tässä asiakirjassa viittomakielinen yhteisö pitää sisällään suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielisen kulttuurin sekä suomalaisen ja suomenruotsalaisen viittomakielen.

Tiekartta on viittomakielialan järjestöjen yhteinen asiakirja, jota käsittelee järjestöjen hallitukset, työryhmä ja henkilöstö. Tärkeimmistä teemoista keskustellaan yhteisön kanssa eri tilaisuuksissa, kuten keskustelutilaisuuksissa ja järjestöpäivillä kannanmuodostuksen tukemiseksi. Tiekarttaa päivitetään yhteisön, hallituksen, työryhmän ja henkilöstön kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta.

Tätä tiekarttaa kirjoittaessa, prosessin jatko on vielä auki. Eri yliopistojen muodostama konsortio on julkaissut valtioneuvoston tilaaman selvityksen (Viitotut muistot) 15.12.2021. Valtio on järjestänyt oikeusministeriön kutsumana pyöreän pöydän keskustelun 5.4.2022, johon osallistui ministeriöiden ja järjestöjen edustajia. Tilaisuudessa tuotiin esille tärkeys jatkaa prosessia, mutta sitovia lupauksia ei tehty. Jos valtio päättää, että totuus- ja sovintoprosessia tulee jatkaa, on tärkeää, että prosessin keskeisimmistä kysymyksistä on keskusteltu järjestöissämme, jotta suuntaviivamme ja käsityksemme prosessista ovat yhdenmukaiset.

Viittomakielisen yhteisön antama hyväksyntä totuus- ja sovintoprosessille on välttämätön lähtökohta koko prosessin toteutumiseksi.

NYKYTILANNE

Kuurojen Liiton hallitus hyväksyi vuoden 2016 viimeisessä kokouksessaan esityksen viittomakielisiin kohdistuneista historiallisista vääryyksistä, joista valtion tulisi pyytää anteeksi. Taustalla vaikutti Juha Rehulan valtion puolesta esittämä anteeksipyyntö sijaishuollossa kaltoinkohdelluille lapsille v. 2016. Tämä herätti keskustelua liiton hallituksessa, joka koki tärkeäksi, että valtio tunnustaisi vääryydet ja ihmisoikeusloukkaukset, joita on tehty viittomakielisiä kohtaan.

Pääministeri Antti Rinteen ja myöhemmin Sanna Marinin hallitusohjelmaan (2019) on kirjattu, että valtioneuvosto käynnistää valtiollisen sovintoprosessin kuuroihin kohdistuneista oikeudenloukkauksista Suomen historiassa.

Valtioneuvosto käynnisti prosessin tilaamalla selvityksen, jonka toteutti Helsingin yliopiston, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Humanistinen Ammattikorkeakoulu, Tampereen yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston muodostama tutkimusryhmä. Hanke käynnistyi kesäkuussa 2020 ja päättyi vuoden 2021 lopussa. Selvitys Viitotut muistot: kuuroihin ja viittomakieliseen yhteisöön kohdistuneet oikeudenloukkaukset julkaistiin 15.12.2021. Tutkimushankkeen tarkoituksena oli luoda tietopohjaa sovintoprosessin jatkolle ja sitä koskevalle päätöksenteolle.

Kuurojen Liitto järjesti totuus- ja sovintoprosessia koskevan yhdistyskiertueen keväällä 2022. Yhdistysten kanssa on keskusteltu totuus- ja sovintoprosessin merkityksestä sekä jäsenistön toiveista ja odotuksista prosessin jatkoa koskien. Jäsenistö on tuonut kaikissa tapaamisissa selkeästi esille valtiollisen anteeksipyyntönsä tärkeyden. Jäsenistö tukee prosessin jatkoa ja toivoo valtiolta jatkon osalta selkeitä toimenpiteitä myös nykyisten syrjivien rakenteiden purkamiseksi. Jäsenistö on tuonut esille mm. turvatomuuden tunteen, joka aiheutuu mm. ilta- ja yöaikaisen tulkkauksen puutteesta. Lasten mahdollisuus saada viittoa ja kasvaa viittomakielisiksi on noussut myös vahvasti esille samoin kuin työllistymiseen liittyvät vaikeudet. Viittomakielisten omasta oikeudesta määrittellä itsensä ja yhteisönsä ilman ulkopuolelta annettuja leimoja on myös noussut monissa keskusteluissa esille.

Oikeusministeriö järjesti pyöreän pöydän keskustelun 5.4.2022, johon osallistuivat oikeusministeriön edustajien lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö, valtioneuvoston kanslia, Kuurojen Liitto ry, Suomen Kuurosokeat ry, Suomen kuurojen historiaseura ry ja Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. Tilaisuudessa keskusteltiin prosessin jatkosta, resursoinnista sekä kuultiin valtioneuvoston kanslian koordinoimasta saamelaisprosessista, järjestöjen kannanottoja ja kokempuhevoroja. Viittomakielialan järjestöt kannattavat ehdotusta siitä, että prosessi siirretään valtioneuvoston kanslian alle. Samoin järjestöt ovat kallistumassa komission puolelle sekä pitävänsä kynnyskysymyksenä psykoteriapalvelun järjestämistä.

PÄÄTAVOITE

Valtio selvittää historiassa viittomakielisiin kohdistuneita vääryyksiä, lisää yleistä tietoisuutta viittomakielisten historiasta, etsii sovintua / sovintoa sekä estää ettei vääryyksiä enää tapahtuisi.

Yhteisön on mahdollista saada anteeksipyyntö, hyvityksiä (yksilöllisiä ja/tai ryhmään kohdistuvia) sekä löytää sovinto. Valtion korjaavilla ja yhdessä sovitulla toimenpiteillä varmistetaan, etteivät syrjivät käytännöt enää jatku tulevaisuudessa ja viittomakielisten palvelut paranevat. Asenteet viittomakielisiä kohtaan muuttuvat myönteisimmiksi viittomakielisten historian ja nykytilan ollessa yleisemmin tiedossa ja mm. esillä oppikirjoissa.

Tiekartassa mainitut järjestöt yhteistyössä edistävät prosessia, seuraavat ja valvovat sitä viittomakielisen yhteisön edustajina sekä toimivat neuvottelevana osapuolena. Tätä työtä tukee Kuurojen Liiton hallituksen nimittämä työryhmä.

OSAPUOLET

Kyseessä on valtiollinen prosessi, jonka toisena osapuolena ovat viittomakielisten omat järjestöt Kuurojen Liitto ry, Suomen Kuurosokeat ry, Suomen kuurojen historiaseura ry ja Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. Järjestöt ovat mukana neuvottelemassa prosessia koskevasta rakenteesta, mallista, henkilövalinnoista ja mandaatista.

Järjestöt muodostavat prosessia koskevat kantansa yhdessä sekä käsittelevät prosessin etenemistä järjestöjen omien päätöksentekojärjestysten mukaisesti.

JÄRJESTÖJEN MÄÄRITTELEMÄT KYNYSKYSYMYKSET PROSESSIN KÄYNNISTÄMISELLE

1. Prosessin nimen on oltava totuus- ja sovintoprosessi.
2. Viittomakielialan järjestöt Kuurojen Liitto ry, Suomen Kuurosokeat ry, Suomen kuurojen historiaseura ry ja Finlandssvenska teckenspråkiga r.f. osallistuvat totuus- ja sovintoprosessia koskeviin neuvotteluihin valtion kanssa.
3. Psykososiaalinen tuki järjestetään ensisijaisesti viittomakielellä (ei vain tulkattuna). Valtio osoittaa tähän riittävät varat. Valtion tulee selvittää viittomakielisen psykoterapian järjestäminen, minkä tulee pitää sisällään viittomakielisten osaajien lisäkoulutus. Jos palvelu tapahtuu tulkkauksen välityksellä esim. siinä tapauksessa että viittomakielistä psykoterapiapalvelua ei olisi sillä hetkellä mahdollista saada tai asiakas haluaa saada palvelun tulkkauksen kautta, tulee valtion huolehtia, että vaativan tason tulkkaus on laadukasta ja kuulevalla psykoterapeutilla riittävät tiedot viittomakielisestä kulttuurista ja historiasta. Tästä syystä valtion tulee järjestää yhdessä järjestöjen kanssa intensiivikoulutusta kuuleville psykoterapeuteille kuurojen kulttuurista.
4. Totuus- ja sovintoprosessin tulee olla lähtökohdiltaan aidosti viittomakielinen. Koko prosessin tulee toimia neljällä kielellä (suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli, suomi ja ruotsi).
5. Vaativan tason tulkkauksen tulee olla laadukkaasti järjestetty sekä olla ”integroituna” totuus- ja sovintoprosessiin, jotta viittomakieliset voivat aidosti osallistua prosessin jokaiseen vaiheeseen.
6. Totuus- ja sovintoprosessista tiedotetaan molemmilla kansallisilla viittomakielillä.
7. Totuus- ja sovintoprosessiin kohdennetaan riittävät resurssit ja ne on selvitetty ennen päätöksentekoa.
8. Totuus- ja sovintoprosessi on aidosti osallistava ja se huomioi viittomakielisen yhteisön monimuotoisuuden.
9. Henkilöstöllä on oltava erinomainen kuurojen kulttuurin ja viittomakielen tuntemus sekä viittomakielen taito. Tämä edellyttää sitä, että viittomakielisen yhteisön jäsenet ovat mukana siinä työssä. Henkilöstön nimittämisessä yhteisöllä tulee olla keskeinen rooli. Henkilöstöllä viitataan mm. sihteeristössä tai komissiossa työskenteleviin henkilöihin tai muutoin prosessin kannalta keskeisiin toimijoihin.
10. Valtion tulee varata riittävät resurssit yhteisön, viranomaisten, terveysalan ammattilaisten ja muiden prosessiin osallistuvien henkilöiden kouluttamiseen totuus- ja sovintoprosessista ja kuurojen kulttuurista. Toteutus tulee tehdä järjestöjen kanssa.

Jos nämä totuus- ja sovintoprosessia koskevat kynnyskysymykset eivät toteudu, järjestöt eivät tue prosessin käynnistämistä. Jos prosessi on käynnistynyt, mutta sen toteuttamisessa ilmenee perustavanlaatuisia ongelmia, järjestöt päättävät onko niillä edellytyksiä jatkaa totuus- ja sovintoprosessia.

MANDAATTI

Mandaatilla tarkoitetaan valtuutuksen antoa tai toimeksiantoa. Saamelaisten prosessissa on ollut keskeisenä ohjaavana asiakirjana mandaatti, jonka valtio on neuvotellut Saamelaiskäräjien sekä kolttien kyläkokouksen kanssa.

Kyseessä on valtion ja viittomakielisen yhteisön välinen sopimus totuus ja sovintoprosessista. Se on prosessia ohjaava asiakirja, jonka valtio ja järjestöt neuvottelevat yhdessä.

Mandaatin tulee sisältää:

1. Nimi: Totuus ja sovintokomissio tai prosessi
2. Kausi
3. Kielet: suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli, suomi ja ruotsi
4. Toimeksianto
5. Tavoite
6. Tehtävät
7. Resurssit
8. Periaatteet: mm. itsenäisyys / autonomia, avoimuus
9. Kokoonpano ja komissaarien tai asiantuntijoiden nimittäminen yhteistoiminnassa

Mandaatti on syytä neuvotella heti kun jatkosta on tarkempi käsitys. Resurssit tulee huomioida tarkasti, jotta prosessi aidosti osallistaa viittomakieliset sekä huomioi mm. viittomakieliset käännökset, tiedotuksen, psykoterapiapalvelun ja tulkkauksen.

TOTUUS- JA SOVINTOPROSESSIA KOSKEVA MALLI

Järjestöt suosittelevat komissionmallia tai muuta mallia, jonka viittomakieliset kokevat itsellensä sopivaksi.

Järjestöt kannattavat, että valtioneuvoston kanslia vastaa totuus- ja sovintoprosessin koordinaatiosta.

Komissaarien tai edustajien nimittämisessä yhteisöllä tulee olla keskeinen rooli. Prosessista on sovittava valtion kanssa.

Henkilönimityksiä koskevissa valintakriteereissä tulee huomioida viittomakieliosaaminen ja yhteisön tuntemus.

Tulee huomioida, että yksilölliset tai kollektiiviset korvaukset kuuluvat totuus- ja sovintoprosessiin.

JÄRJESTÖJEN TAVOITE PROSESSIN LOPPUTULOKSEKSI

1. Symbolinen anteeksipyyntö valtiolta
2. Konkreettisia toimia toimenpidelistan mukaisesti
3. Yksilölliset ja kollektiiviset korvaukset. Korvaukset eivät pidä sisällään vain rahallisia korvauksia, vaan etenkin viittomakielisten palveluiden parantamista arjessa.
4. Tietoisuuden lisääntyminen
5. Kuurojen itsemääräämisoikeuden vahvistaminen
6. Virallinen toimielin viittomakielisille. Vastaavan toimielimen perustaminen kuin Saamelaiskäräjät tai Folktinget.
7. Viittomakielisen yhteisön resurssointi - tällä hetkellä rahoitus on harkinnanvaraista
8. Seuraavat mahdolliset toimenpiteet, joista valtio ottaa vastuun:
  - Aito mahdollisuus kasvaa viittomakieliseksi ja aktiivisia toimenpiteitä tämän edistämiseksi
  - Lainsäädännön aukkoisuuden poistaminen – tällä hetkellä liikaa harkinnanvaraisuutta
  - Tietoisuuden lisääminen esim. eri koulutusasteiden opetussuunnitelmissa
  - Parempia ja saavutettavampia palveluita (esimerkiksi tulkkauspalvelu, kriisi- ja vaaratiedotus, sosiaali- ja terveyspalveluiden palveluketju, takaisinsoittopalvelu, koulupolku, varhaiskasvatus, työelämä, hätäpalvelu klo 16 jälkeen)